

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Απάντηση στις προκλήσεις - Θέσεις για τα μεγάλα μέτωπα μιας κυβερνητικής πολιτικής

V. Η πρόκληση της παιδείας και της κοινωνίας της γνώσης

6. Πώς θα αλλάξει η δημόσια ανώτατη εκπαίδευση;

 Σχολιάστε το  Εκτυπώστε το

Μέγεθος γραμματοσειράς:  

I. Το πρόβλημα του Πανεπιστημίου δεν είναι συνταγματικό

Νομίζω ότι πρέπει να ξεκινήσω με ένα μικρό σχόλιο στα όσα είπε ο φίλος μου, ο Νίκος Αλιβιζάτος, που μίλησε μόλις προηγουμένως καταδεικνύοντας ως το βασικό πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου τις ρυθμίσεις του άρθρου 16 του Συντάγματος και πιο συγκεκριμένα τη μορφή του πανεπιστημίου ως νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Πρότεινε συνεπώς μια ριζική συνταγματική απορρύθμιση του πανεπιστημίου. Πρέπει λοιπόν να σας πω ότι έχω πλήρη αξιακή, ιδεολογική, πραγματολογική και μεθοδολογική αντίθεση με τα όσα είπε. Η θεωρία, πως για το πρόβλημα της ανώτατης εκπαίδευσης ευθύνεται το Σύνταγμα της χώρας και πως η λύση στο πρόβλημα του δημοσίου πανεπιστημίου είναι η συνταγματική απορρύθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι μία θέση παραπλανητική. Είναι όμως μία θέση που την διακινούν καλόπιστα αρκετοί. Έχω πολλές φορές, τους τελευταίους μήνες, συνομιλήσει γύρω από το θέμα αυτό με το Στέφανο Μάνο -πρόσφατα σε μία ημερίδα του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών- που πιστεύει επίσης στην ριζική αναθεώρηση και την απλούστευση, ουσιαστικά την «εξαφάνιση» του άρθρου 16.

Καλλιεργούμε μία «φενάκη» όταν ισχυριζόμαστε ότι το Σύνταγμα φταίει για τα προβλήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για την αδυναμία της πανεπιστημιακής κοινότητας να διατυπώσει έναν οργανωμένο και υπεύθυνο λόγο, ως κοινότητα, και για την αδυναμία, την αμηχανία και την αμέλεια της πολιτείας να παρέμβει στα θέματα αυτά.

Δεν καταλαβαίνω ειλικρινά τι προτείνει τελικά ο Ν. Αλιβιζάτος. Να γίνουν τι είδους νομικά μορφώματα τα δημόσια πανεπιστήμια; Να είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου; Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι γίνονται νομικά πρόσωπα ιδιωτικά δικαίου καθώς τρίτη εκδοχή δεν υπάρχει. Πιστεύει κανείς ότι αυτό τα απαλλάσσει από το δικαστικό έλεγχο; Δηλαδή αν ο νόμιμος δικαστής δεν είναι το Συμβούλιο της Επικράτειας, αλλά είναι τα πολιτικά δικαστήρια, γιατί περί αυτού πρόκειται, θα αλλάξει τίποτα; Ή μήπως το Σύνταγμα παρεμποδίζει το κοινό νομοθέτη να καθιερώσει, για την οργάνωση και τη λειτουργία των πανεπιστημίων, αρχές ριζικά διαφορετικές από αυτές που επικρατούν επί ενάμιση αιώνα στην Ελλάδα, που είναι οι αρχές της ομοιοτυπίας των πανεπιστημίων και της ενιαίας γενικής ρύθμισης με έναν πανεπιστημιακό νόμο, που αξιώνει καθολική εφαρμογή για όλα τα πανεπιστήμια; Προφανώς και όχι.

Το Σύνταγμα εμποδίζει μήπως το νομοθέτη να εγκαθιδρύσει την πλήρη χειραφέτηση, την αυτονομία, την πολυτυπία και την αυτεξουσιότητα του πανεπιστημίου, παρέχοντας γενναία νομοθετική εξουσιοδότηση στη σύγκλητο και τα άλλα πανεπιστημιακά όργανα να ρυθμίζουν τα θέματα του πανεπιστημίου; Προφανώς και όχι. Ή μήπως τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημοσίου τομέα δεν πρέπει να υπόκεινται σε μορφές προληπτικού ελέγχου, ως προς τις δαπάνες τους, είτε οι μορφές αυτές ασκούνται από το Ελεγκτικό Συνέδριο, είτε από άλλα ελεγκτικά όργανα; Το έχουμε ζήσει το πρόβλημα και σε άλλους χώρους. Το Νοσοκομείο Παπαγεωργίου της Θεσσαλονίκης, μία λαμπρή, αλλά τάλαιπωρημένη νοσοκομειακή μονάδα, είναι προϊόν εν μέρει δωρεάς. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και είναι εντεταγμένο στη δομή του ΕΣΥ, που αποτελείται από νοσοκομεία που είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Έχει κανείς την αίσθηση ότι αυτό το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου λειτουργεί αντιγραφειοκρατικά, πιο αποτελεσματικά και κάνει καλύτερα τις δημοπρασίες του; Πιστεύετε ότι η «Εγνατία Α.Ε.» λειτουργεί πιο αποτελεσματικά από την ειδική υπηρεσία δημοσίων έργων, που διαχειρίζεται την εθνική οδό ΠΑΘΕ; Τα ίδια προβλήματα υπάρχουν είτε ο φορέας είναι η ΤΡΑΜ Α.Ε., η «Προαστιακός Α.Ε.», ή η ΕΡΓΟΣΕ, είτε είναι ειδικές υπηρεσίες δημοσίων έργων. Δεν διαθέτουν

άλλωστε ανώνυμες εταιρίες αξιοποίησης της περιουσίας τους τα πανεπιστήμια;

Τα προβλήματα του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, τα προβλήματα του δικαστικού ακτιβισμού, των υπερβάσεων του συνταγματικού δικαστή δεν τα δημιουργεί το άρθρο 16. Τα δημιουργεί η ιδεολογική και πολιτική «επιθετικότητα» των δικαστών, όταν λειτουργούν ως δικαστές της συνταγματικότητας. Δεν εδρεύει το πρόβλημα στο άρθρο 16 του Συντάγματος, αλλά στον τρόπο οργάνωσης του δικαστικού ελέγχου. Αλίμονο αν ένα τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, με τρία μέλη μετά ψήφου, μπορεί να αποφαίνεται κατά τον τρόπο που απεφάνθη στην συγκεκριμένη υπόθεση που ανέφερε ο κ. Αλιβιζάτος (των ωρών διδασκαλίας των θρησκευτικών στο λύκειο) για τη συνταγματικότητα ενός εκπαιδευτικού νόμου. Αυτό το αποκλείει πλέον, μετά την αναθεώρηση του 2001, η παρ.5 του άρθρου 100 του Συντάγματος.

II. Τα αίτια της κρίσης

Καλλιεργείται λοιπόν πράγματι η εξαιρετικά βλαπτική και αποπροσανατολιστική εντύπωση ότι το πρόβλημα της ανώτατης εκπαίδευσης είναι πρόβλημα συνταγματικό ή γενικότερα νομικό. Δεν είναι έτσι.

Τα αίτια της κρίσης του πανεπιστημίου, για να μπορέσουμε να συνεννοηθούμε κάποια στιγμή για τι μιλάμε και τι αποζητούμε:

Είναι καταρχάς η **υποχρηματοδότηση** της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εφόσον συνυπολογιστούν και οι ανάγκες της έρευνας, σε συνδυασμό με την ύπαρξη μη ορθολογικών κριτηρίων και αδιαφανών πρακτικών ως προς την κατανομή της χρηματοδότησης.

Είναι η παντελής **απουσία κοινωνικού ελέγχου**.

Είναι η **γραφειοκρατική εξάρτηση από το κράτος** και ο ασφυκτικός διοικητικός έλεγχος που ασκεί το Υπουργείο Παιδείας, ενώ ουσιαστικά είναι **ανύπαρκτος ο διαπανεπιστημιακός ακαδημαϊκός έλεγχος**.

Είναι η **υπερβολική «νομικοποίηση»**, η οποία δεν έχει όμως να κάνει με το Σύνταγμα, αλλά με την **αδυναμία χειραφέτησης** των ίδιων των πανεπιστημίων που δεν ζητούν επίμονα να αναλάβουν να διαχειριστούν πλήρως τα προβλήματα τους με μετάθεση της ευθύνης από το κράτος προς αυτά.

Πρόβλημα είναι και η **προϊούσα αποσύνδεση των πανεπιστημίων από την αγορά εργασίας**. Το αντίκρισμα των πτυχίων δεν είναι εμφανές για τους σπουδαστές πριν αυτοί εισέλθουν στην αγορά εργασίας και δεν επικρατεί στους φοιτητικούς κύκλους η αίσθηση ότι η πανεπιστημιακή γνώση και η πιστοποίηση της με πτυχίο σημαίνει κάτι πέραν του τυπικού προσόντος. Και αυτό, όπως αντιλαμβάνεστε, αποθαρρύνει συνολικά την πανεπιστημιακή κοινότητα. Αυτό δεν αφορά την ποιότητα των ελληνικών πτυχίων και την επαγγελματική επάρκεια των πτυχιούχων τους τουλάχιστον ως προς τις πιο γνωστές και κλασικές δραστηριότητες (του γιατρού, του μηχανικού, του δικηγόρου κ.ο.κ). Αφορά όμως σε μεγάλο βαθμό την υποτίμηση των πτυχίων από το ίδιο το δημόσιο ως εργοδότη.

Πρόβλημα πολύ σοβαρό είναι η **κακώς νοούμενη κομματικοποίηση** και πιο συγκεκριμένα η **εσωτερική αποδιάρθρωση και η εσωτερική υποαντιπροσώπωση της πανεπιστημιακής κοινότητας**, διότι δεν εκπροσωπείται κατά τρόπο φυσιολογικό και εγγυημένο στο σύνολο της η κοινότητα και όλοι οι φορείς της.

Και βεβαίως πρόβλημα είναι η **κακή, συμπλεγματική σχέση που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στο ελληνικό και το ξένο πανεπιστήμιο**, η οποία αποτυπώνεται και στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσαν (όταν επιτρεπόντουσαν) οι μετεγγραφές προπτυχιακών φοιτητών από το εξωτερικό, σε σύγκριση με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η ροή των μεταπτυχιακών φοιτητών στα ξένα πανεπιστήμια. Αυτή η αντιφατική ροή: μεγάλη επιθυμία μετεγγραφής στα ελληνικά πανεπιστήμια προπτυχιακών φοιτητών των ξένων πανεπιστημίων και μεγάλη ροπή πραγματοποίησης μεταπτυχιακών σπουδών στο εξωτερικό, ουσιαστικά αποτυπώνει αφενός μεν τον γενικότερο πνευματικό επαρχιωτισμό της ελληνικής κοινωνίας και της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αφετέρου δε την πραγματική της θέση στη συνείδηση της ελληνικής οικογένειας.

III. Η αναθεώρηση του άρθρου 16

Σε αυτά τα φαινόμενα μπορούμε να δώσουμε απάντηση; Εγώ πιστεύω ότι μπορούμε να δώσουμε σοβαρή απάντηση χωρίς να μεσολαβήσει καμία ανασθεώρηση του Συντάγματος. Αλλά επειδή πραγματικά δεν θέλω να ματαιοπονούμε πια σε μία συζήτηση για το αν πρέπει ή όχι να προβλεφθεί ρητά η δυνατότητα ίδρυσης μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών, κοινωφελών πανεπιστημίων, ας γίνει και αυτό. Που είναι όμως οι δωρητές και χορηγοί;

Έχω προτείνει να κάνουμε μία **προκήρυξη ενδιαφέροντος** για το ποιοι είναι αυτοί, οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να συνεισφέρουν ένα κληροδότημα, ένα σύνολο περιουσίας επαρκές για να ιδρυθεί, αλλά και για να λειτουργήσει επί πολλά χρόνια ένα μη κρατικό, μη κερδοσκοπικό, κοινωφελές πανεπιστήμιο. Αν πούμε, δηλαδή, ότι το επιτρέπουμε αυτό μετά από ένα χρόνο, ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι ενδιαφέρονται έτσι ώστε να μπορούν να μετάσχουν στη διαβούλευση;

Λέμε την αλήθεια στους πολίτες, λέγοντας ότι με την ανασθεώρηση του άρθρου 16 θα αποκτήσουμε την δυνατότητα αυστηρής νομοθετικής ρύθμισης των κέντρων ελευθέρων σπουδών που με σύμβαση δικαιόχρησης διαχειρίζονται την επωνυμία ευρωπαϊκών ή αμερικανικών πανεπιστημίων; Θα τα απαγορεύσουμε δηλαδή, διότι δεν θα πληρούν τις προϋποθέσεις του μη κρατικού, μη κερδοσκοπικού πανεπιστημίου που πρέπει να είναι εφάμιλλες με αυτές του δημόσιου; Θα προβλέψουμε ότι στο μη κρατικό πανεπιστήμιο, οφέποτε γίνει, τα κριτήρια εισαγωγής φοιτητών και εκλογής καθηγητών θα είναι απολύτως ίδια με τα δημόσια πανεπιστήμια, με ανακύκλωση των υποτροφιών, δηλαδή θα πληρώνει διδάκτρα ο πλούσιος για να παίρνει υποτροφία ο φτωχός, αλλά ο καθένας θα εισάγεται κατά τον λόγο της βαθμολογίας του;

Θα μιλήσουμε για το λύκειο, θα μιλήσουμε για την φιλοσοφία των γενικών εξετάσεων, θα μιλήσουμε για την καρδιά του προβλήματος, για τις παιδαγωγικές πρακτικές; Εμποδίζει μήπως το σύνταγμα την ανάπτυξη άλλων παιδαγωγικών πρακτικών; Εμποδίζει τους καθηγητές και τα λοιπά μέλη του ΔΕΠ να υποβάλλουν ερευνητικά προγράμματα για χρηματοδότηση ή να αφιερωθούν στα καθήκοντα τους;

IV. Η ανάγκη άμεσης χειραφέτησης των πανεπιστημίων

Πιστεύω λοιπόν ότι πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας τελείως διαφορετικά. **Οι προϋποθέσεις διαλόγου μεταξύ πανεπιστημιακής κοινότητας και πολιτείας για το μέλλον του δημοσίου πανεπιστημίου ταυτίζονται με τις προϋποθέσεις λειτουργίας των πανεπιστημίων τα επόμενα χρόνια.** Εάν δεν διαμορφώσουμε τις προϋποθέσεις διαλόγου, δεν θα έχουμε διαμορφώσει τις προϋποθέσεις λειτουργίας, δεν θα λειτουργεί τίποτα.

Αυτό σημαίνει ότι **πρέπει να ψηφιστεί επειγόντως μία λιτή νομοθετική ρύθμιση που θα χειραφετεί το πανεπιστήμιο, θα εξασφαλίζει την μεγαλύτερη δυνατή κανονιστική του αρμοδιότητα, την αυτονομία του και την πολυτυπία του.** Άλλοι οι κανόνες του τμήματος κινηματογράφου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και άλλοι οι κανόνες για το τμήμα Ιατρικής της Αθήνας. Αυτό σημαίνει **ότι πρέπει να φύγουμε οριστικά από την αρχή της ομοιομορφίας.**

Πρέπει οι σύγκλητοι και τα άλλα πανεπιστημιακά όργανα να αναλάβουν να συγκροτήσουν την κοινή γνώμη του πανεπιστημίου ξανά, να διασφαλίσουν την δίκαιη εκπροσώπηση και να άρουν φαινόμενα υποαντιπροσώπησης της πανεπιστημιακής κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εγγυηθούμε την άρση της ακραίας κομματικοποίησης του πανεπιστημίου, θα πρέπει να «αποσυρθούν» τα κόμματα από αυτό το πεδίο. Πρέπει να αφήσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα να λειτουργήσει με την αυτενέργεια και την αυτονομία της.

Είμαι υπέρ, φυσικά, **της αυτοπρόσωπης και καθολικής συμμετοχής των φοιτητών** στις διαδικασίες εκλογής των πανεπιστημιακών οργάνων.

Πρέπει επίσης να εγκαθιδρυθούν **κανόνες διαφανούς χρηματοδότησης.** Δεν λέω, βέβαια, να φύγουν από τον κρατικό προϋπολογισμό οι μισθοί των πανεπιστημιακών, αλλά υπάρχουν και πολλά άλλα τα οποία συνδέονται και με τις συνολικές πραγματικές αποδοχές των καθηγητών: από ζητήματα πλήρους και μερικής απασχόλησης και επαγγελματικής αξιοποίησης του ακαδημαϊκού τίτλου, μέχρι ζητήματα κατανομής των ερευνητικών προγραμμάτων.

Να ρυθμίσουμε **τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχίων**, γιατί χωρίς ρυθμισμένα επαγγελματικά δικαιώματα δεν μπορούν τα πανεπιστήμια να αξιοποιήσουν την αυτονομία τους και να αλλάζουν τις ειδικεύσεις και κατευθύνσεις των πτυχίων με διατηρηματικές, διασχολικές και εμπνευσμένες συνεργασίες, καθώς θα προκύψουν πιθανότατα προβλήματα εγγραφής στο ΤΕΕ, στο δικηγορικό σύλλογο κ.ο.κ.

Ζητήματα φοιτητικής μέριμνας: Επείγει να αντιμετωπίσουμε το θέμα **της φοιτητικής φτώχειας**, με ριζικά μέτρα.

Βεβαίως **είμαι υπέρ της αξιολόγησης των ΑΕΙ**, διαπανεπιστημιακής και διεθνούς. Μέσα από την διεθνοποίηση και την κινητικότητα του πανεπιστημίου προκύπτει η αξιολόγηση. Όταν το πανεπιστήμιο έχει ένα δίκτυο συνεργασιών, τα μέλη της συνεργασίας, αυτού του αστερισμού του πανεπιστημιακού, κάνουν και την αμοιβαία αξιολόγηση και μπορεί αυτό να οργανωθεί. Ούτε βέβαια το Σύνταγμα απαγορεύει την διαπανεπιστημιακή αξιολόγηση, καμία αξιολόγηση δεν απαγορεύει.

Το να άρουμε όμως τις εγγυήσεις του αυστηρού συντάγματος, ώστε η επόμενη Βουλή (που πιστεύω εγώ ως βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, ότι θα έχει πλειοψηφία ΠΑΣΟΚ), με την απλή πλειοψηφία, να μπορεί να διαμορφώσει το περιεχόμενο του άρθρου 16, μπορεί να είναι το ολέθριο βήμα προς την πλήρη αποδιοργάνωση και υποβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. **Με την εγγύηση λοιπόν των 180 βουλευτών ενεργό έως τη στιγμή της συγκεκριμένης και τελικής νομοτεχνικής διατύπωσης**, μπορούμε να προβλέψουμε όλες τις ρήτρες οι οποίες πρέπει να υπάρχουν ως ρήτρες ευελξίας, αλλά και αξιοκρατίας και διαφάνειας, με βάση την ισοδυναμία των κανόνων που ισχύουν τόσο στο δημόσιο όσο και στο μη δημόσιο – κοινωφελές όμως πανεπιστήμιο ως προς την εισαγωγή των φοιτητών και την εκλογή των καθηγητών.

Χθες σε μία τηλεοπτική εκπομπή συνοπήρηξα όχι μόνο με την Υπουργό, αλλά και με τους πρυτάνεις του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του Πανεπιστημίου Πειραιώς και είπα ότι είναι συμπτωματικά τα δύο πανεπιστήμια που προ πενήντα ετών ιδρύθηκαν ως μη κρατικά πανεπιστήμια από τα αντίστοιχα εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια. Ως ανώτερες, στην αρχή, βιομηχανικές σχολές της Θεσσαλονίκης και του Πειραιά, στη συνέχεια ως ανώτατες και εγκαταλείφθηκαν, φυσικά, γιατί δεν μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν.

Με εξαίρεση το παράδειγμα της Χιλής, της Πορτογαλίας και της Τουρκίας, δεν ξέρω ποιο άλλο παράδειγμα τέτοιων πανεπιστημίων μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, εκτός και αν εννοούμε τα περιβόητα αμερικάνικα πανεπιστήμια που καλύτερα από εμένα γνωρίζετε ότι είναι δημόσιοι θεσμοί όχι με την έννοια που έχει ο όρος στο ελληνικό δίκαιο, την ελληνική ή την ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Δεν είναι όμως πρωτοβουλίες ενός επιχειρηματία ούτε καν ενός ιδρύματος, ενός δωρητή ή ενός χορηγού. Είναι ένα άθροισμα δυόμιση αιώνων, κληροδοτημάτων, εισφορών, ασφαλιστηρίων συμβολαίων ζωής, ομολόγων, τα οποία τελούν τελικά υπό δημόσια, δηλαδή κοινωνική διαχείριση.

Όταν π.χ. η διαδικασία εισδοχής σε ένα ελληνικό μεταπτυχιακό τμήμα «αποτυπώνει», εξαρτάται από συνεντεύξεις και συστατικές επιστολές και μετατρέπεται σε πρόβλημα κοινωνικό, πρέπει να σκεφτούμε αν αντέχει η ελληνική κοινωνία ή πρέπει να αντέχει μία πρακτική που λέει ότι παίρνω ως φοιτητές τους ευφύτερους, τους ικανότερους, αλλά και τους πλουσιότερους και τους καλύτερους μπασκετμπολίστες. Εγώ δεν το θέλω αυτό. Δεν θέλω ένα ελληνικό, δήθεν αξιοκρατικό και αναβαθμισμένο πανεπιστήμιο που παίρνει τους καλύτερους μαθητές, αλλά και τους πλουσιότερους μαθητές και τους καλύτερους μπασκετμπολίστες.

V. Η διαφορά μεταξύ 1982 και 2006

Τελιώνω με μία σύγκριση ανάμεσα στο κλίμα της μεγάλης πανεπιστημιακής μεταρρύθμισης του νόμου – πλαισίου του 1982 και τη σημερινή κατάσταση. Το 1982 η προοδευτική και ριζοσπαστική πανεπιστημιακή κοινότητα θέλησε, μέσω του κράτους και της τότε κυβερνητικής πλειοψηφίας, να επιβάλλει νομοθετικά μία αλλαγή που ανέτρεπε την συντηρητική και παραδοσιακή δομή διοίκησης του «πανεπιστημίου των τακτικών καθηγητών». Τώρα, η συντηρητική κοινοβουλευτική πλειοψηφία αδιαφορεί ή αδυνατεί να συνομιλήσει με την πανεπιστημιακή